

УНІКАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЄКТУ: ВИЗНАЧЕННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІЛЕЙ ТА МЕТОДІВ ЇХ ДОСЯГНЕННЯ

Дулгер В. В., Надибська О. Я.

Метою статті є всебічне вивчення пріоритетів сучасного освітнього українського проєкту. Досліджено, що сутністю та найважливішим складником сучасного освітнього українського проєкту XXI ст. є його виразна світоглядна гуманістична спрямованість. Ураховуючи, що український освітній проєкт завжди був невід'ємною частиною загальноєвропейського освітнього проєкту, здійснено аналіз стану освітніх доктрин в Україні, а також позначено шляхи подолання застійних явищ у цій сфері.

Автори зазначають, що саме гуманізація освіти становить провідну смислотворюючу константу будь-якого еволюційного чи реформаційного перетворення національного освітнього проєкту в новітньому тисячолітті, адже йдеться не просто про відродження принципів і традицій, органічно притаманного українцям гуманного виховання як основи освітнього процесу, а саме про актуалізацію цих принципів як універсальний і дієвий спосіб подолання багатьох небезпечних соціальних хвороб, про спосіб порятунку особистості як ключової одиниці суспільства та й суспільства як такого від руйнування.

Важливим чинником у сфері гуманізації освіти видається й принцип свободи навчання. У XXI ст., яке позначене розвитком інформатизованості, розвитком та забезпеченням прав і свобод громадянина, неможливо й непотрібно обмежувати свободу особистості в освітньому процесі, але при цьому завжди необхідно пам'ятати про необхідність захисту особистості від дезорієнтації. Принцип свободи є специфічним за своїм характером і визначає передусім свободу інтелектуального пошуку, визначає свого роду місток між гуманістичним вихованням та раціональними категоріями науково-навчальної діяльності.

Унікальність українського освітнього проєкту визначається розвитком усіх сфер освітнього проєкту на принципі гуманістичного виховання особистості, яке, своєю чергою, зумовило гуманістичний характер як гуманітарної, так і негуманітарної української освіти незалежно від періоду її існування та розвитку.

Ключові слова: освітній проєкт, гуманізм, свобода навчання, інтелектуальний пошук.

Dulger W. W., Nadybska O. Ya. Uniqueness of the Ukrainian educational project: definition of humanistic goals and methods of their achievement

The aim of the article is to comprehensively study the priorities of the modern Ukrainian educational project. It is investigated that the essence and the most important component of the modern educational Ukrainian project of the XXI century is its expressive worldview humanistic orientation. Given that the Ukrainian educational project has always been an integral part of the European educational project, an analysis of the state of educational doctrines in Ukraine, as well as ways to overcome stagnation in this area.

The authors note that the humanization of education is the leading meaning-forming constant of any evolutionary or reformational transformation of the national educational project in the new millennium. After all, it is not just about the revival of principles and traditions inherent in Ukrainians humane education as the basis of the educational process, but about the actualization of these principles as a universal and effective way to overcome many dangerous social diseases, the way to save the individual as a key unit of society from destruction.

The principle of freedom of education seems to be an important factor in the field of humanization of education. In the XXI century, which is marked by the development of information, development and protection of the rights and freedoms of citizens, it is impossible and unnecessary to restrict individual freedom in the educational process, but we must always remember the need to protect the individual from disorientation. The principle of freedom is specific in nature and determines primarily the freedom of intellectual search. Defines a kind of bridge between humanistic education and rational categories of scientific and educational activities. The uniqueness of the Ukrainian educational project is determined by the development of all areas of the educational project on the principles of humanistic education.

Key words: educational project, humanism, freedom of education, intellectual search.

Постановка проблеми та її актуальність. В українському контексті сьогодні саме освіта та наука становлять сутнісну ціннісно-смыслову парадигму громадського й особистісного розвитку. Це явище - одна з провідних ознак української унікальності, одна з основних рис українського менталітету саме у соціальному розрізі, адже погодьмося - кожен з українських батьків прагне дати своїй дитині високу та якісну освіту. Це прагнення становить одну із ключових соціальних характеристик української спільноти, константу, яку під час вироблення концептуальних засад сьогодення й майбутнього неможливо не враховувати. Політична еліта нашої країни робить поступальні кроки на шляху економічної інтеграції України до світової спільноти, однак абсолютно ігнорується духовна інтеграція, без якої співпраця, конвергенція, порозуміння будуть досить ускладнені. Розвиток даних процесів буде неможливим без упровадження цих ідей у сфері освіти, що зможе визначити провідні стратегічні напрями її розвитку, вищі за своєю значущістю мети та завдання всього процесу освіти, виховання та розвитку студентів.

Отже, є важливим саме бачення особистості молодшої людини, важливими є й ті пріоритети, що їх вона вважає першорядними у своєму духовно-інтелектуальному становленні. Визначення та ґрунтовний аналіз ученими таких пріоритетів молодшої особистості є важливими тому, що особистість як складний соціально-буттєвий феномен, у всі часи відіграватиме ключову роль у будь-яких процесах соціального становлення націєтворчих процесів. Тож важливим питанням сьогодення є всебічне вивчення пріоритетів сучасного освітнього українського проєкту взагалі та професійної підготовки майбутніх правоохоронців зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гуманістичного складника освіти та виховання ґрунтуються на ідеях філософії, соціології, психології, педагогіки, що знайшли своє втілення в прагматичних теоріях вітчизняних та зарубіжних авторів, а саме Григорія Ващенко, Степана Ярмуса, Макса Вебера, Маргарет Тетчер та ін.

Метою статті є визначення шляхів зближення та поступової інтеграції різних доктрин освіти як найважливішої умови формування єдиного освітнього простору, інтеграції національних освітніх систем та стратегій. Слід розглядати цю мету як необхідний і найбільш реальний етап на шляху духовної взаємодії та інтеграції соціумів, руху до ідеалів людського взаєморозуміння.

Виклад основного матеріалу. Проблема освіти належить до проблем, які поставлені

усім перебігом розвитку людства. Будь-яка епоха відповідно до специфічних для неї завдань соціально-економічного, морального та культурного розвитку відчуває потребу в особистості з певним рівнем знань та принципів поведінки. Що ж до нового витка у розвитку сучасного нам суспільства зі своїми специфічними соціальними, економічними та політичними відносинами, зі своїми цілями та новими масштабами перетворень, то такий розвиток немислимий без високоосвіченої та всебічно розвиненої особистості.

Сучасний світ, хоча б яким він був суперечливим і складним, пов'язаний спільністю долі. Створений ним техніко-технологічний потенціал, включаючи жахливі засоби масового знищення людей, становить реальну загрозу життю нашої планети. Стало цілком очевидним, що від самої людини, її внутрішніх ресурсів і насамперед від її моральних цінностей та установок, від її мислення залежать майбутнє людства, його виживання, збереження земної цивілізації [3, с. 128].

Це підвищує відповідальність системи виховання та освіти в усьому світі за характер суспільного впливу на особистість, за формування гуманістичних ідеалів, за використання наукового потенціалу людства на користь соціального та морального прогресу. Усвідомлення цієї істини багато в чому пояснює зростання інтересу до виховання та освіти як до загальнолюдської проблеми. Філософи, педагоги, психологи та інші фахівці найрізноманітніших напрямів сперечаються, розмірковують про нові шляхи впливу на свідомість і поведінку людей.

Проте щоб система освіти відповідала тій ролі, яка їй відведена сучасним етапом розвитку історії, потрібне докорінне оновлення. Їй необхідно відмовитися від установки на переважно просвітницький підхід, від повчань, віджилих стереотипів, від методу «проб і помилок, що панував у ній тривалий час». Тут важливим є новий підхід, що спирається на наукову методологію, що передбачає глибинний ідейно-теоретичний зміст, серйозні філософські узагальнення, повний та точний облік реалій сучасності та науково обґрунтоване передбачення майбутнього.

Сфера освіти, безсумнівно, має безпосереднє відношення до подій, що відбуваються у світі, у тому числі і до тих негативних тенденцій, які все більш виразно дають про себе знати. Бо причиною їх, зрештою, є сама людина, що втратила здатність активно протистояти Злу в усіх його проявах, втратила Віру в моральні, духовні цінності Миру і Сенс людського життя, що втратила жит-

теві орієнтири і не знаходить відповіді на найважливіші світоглядні питання ні в науці, ні в релігії, ні в освіті [3, с. 129].

Щоб людина могла відбутися як особистість, процес її навчання має бути нерозривно пов'язаний із гуманним вихованням, із формуванням у молодого покоління таких моральних якостей, які могли б зайняти гідне місце у громадському житті, самостійно зробити моральний вибір, визначити лінію поведінки, свою життєву позицію. І завдання формування у людей цих якостей у всіх регіонах сучасного взаємопов'язаного світу стає все більш актуальним, набуває статусу справді загальнолюдської гуманної вимоги.

Це розуміють усі прогресивно мислячі вчені як у нашій країні, так і поза її межами. Дедалі більше прибічників отримує думка, що суспільство потребує особистості, якій притаманні активність, динамічність, уміння швидко орієнтуватися у складних ситуаціях, самостійність у прийнятті рішень, почуття відповідальності за виконувану функцію.

Проте, за визнанням значної частини науковців, що спеціалізуються у галузі освіти, навчальні заклади та інші інститути, пов'язані з формуванням людини, із цим завданням не справляються. Одне з найуразливіших місць існуючої системи освіти та виховання вони вбачають у тому, що не вироблено чіткої лінії відносин між студентом та викладачем та - ширше - між особистістю та суспільством, що заважає побудові ієрархії моральних цінностей.

У результаті система виховання виявилася нездатною допомогти вирішенню соціального конфлікту між особистістю, зацікавленою контролювати свою поведінку, виходячи з власних установок, цілей, переваг, та державою, зацікавленою у вихованні особистості, повністю лояльною до існуючого ладу. Навчальні заклади, як визнають багато дослідників, служачи практично інтересам і цілям держави, за всього бажання не можуть не зважати на той факт, що зараз усе більша кількість людей, включаючись у життя, шукає можливість максимально докласти свої здібності і, відповідно, оцінює систему освіти по тому, якою мірою вона сприяє цьому [3, с. 129].

Найважливіші інститути сучасної системи освіти та виховання, по суті, не замислюються про ступінь своєї відповідальності за формування майбутнього громадянина, а також про те, яка частка відповідальності за здійснення цього завдання лягатиме на сім'ю, яка - на державу. Безплідними є й суперечки, що ведуться в навчальних закла-

дах, про цінність принципу індивідуалізму або колективізму, про те, яке місце у освіті повинна зайняти доктрина соціалізації і чи потрібно взагалі освітянину вникати в проблеми детермінації моральної поведінки. Хоча і теоретики-освітяни, і ті, хто причетний до освітньої практики, багато говорять про необхідність навчати людину в дусі свободи, дисципліни, поваги до авторитетів, вони слабо уявляють, як поєднуються між собою ці цінності, у чому виражається свобода молоді, у тому числі як вона має виявлятися у стінах навчальних закладів.

Українська національна ментальність, на нашу думку, є більше гуманітарною, ніж природничою, такою, що прагне розвивати суто технічні дисципліни. Хоча й у технічних галузях, маючи в минулому столітті світового значення здобутки Ігора Сікорського, Юрія Кондратюка, Сергія Корольова, Віктора Глушкова, українці все ж світоглядно тяжіли не до абсолютизації науково-технічного процесу й прогресу як такого, а саме до того, як цей прогрес поставити на службу людині, підпорядкувати його гуманістичній меті. Тобто, міркуючи про українську науку та освіту, маємо в основі міркувань гуманістичний характер [1, с. 19].

Отже, найважливішим складником сучасного освітнього українського проєкту XXI ст. є його виразна світоглядна гуманістична спрямованість незалежно від характеру, сфери й способів реалізації наукового знання. Є очевидним, що такий пріоритет не може рівною мірою адекватно реалізовуватися як у гуманітарній, так і в технічній сферах національного освітнього проєкту. Саме тому гуманітарна сфера впливу на всі царини освіти й науки повинна бути визначальною, але такою, яка не диктуватиме прямо власні способи реалізації ідейного світу гуманітарного поступу, не диктуватиме вектори розвитку гуманітарних і негуманітарних сфер освіти та галузей знання.

Гуманізм духовно-інтелектуальних та соціальних пріоритетів української науково-освітньої діяльності має складну та масштабну джерельну базу. Гуманістична спрямованість національних ціннісних пріоритетів в освітній галузі виявляється і в тому, що формування особистості на всіх стадіях освітнього розвитку орієнтується на розвиток моральної людської особистості як універсальної соціально-психологічної одиниці, яка згодом, після досягнення відповідного рівня фаховості, розгортатиме власну діяльність у різних сферах суспільного прогресу саме на засадах гуманізму.

Є цілком очевидним, що український освітній проєкт завжди був невід'ємною частиною загаль-

ноєвропейського освітнього проєкту за всієї неординарності підходів до феномену освіти кожного з європейських народів. Єднає наш національний освітній проєкт з аналогічними проєктами інших європейських народів передусім спільна гуманістична основа, яка серед інших чинників неодмінно передбачає принцип єдності в розмаїтті [2, с. 233].

Гуманізм освітнього процесу, отже, є тією трансцендентальною ланкою, що дає змогу всебічно розвиватися українському освітньо-виховному процесу у своєму річищі, але в неодмінному дискурсі європейських віянь та новацій. Зрештою, ця риса української освіти, що базується на принципі зближення та посиленої інтерференції української науки та освіти, спостерігалася з наукою й освітою інших європейських країн.

У даному проблемно-контекстуальному зрізі комплекс ключових питань освітнього проєкту та проблематика суспільного життя й продовження його поступового адекватного потребам розвитку існування є тісно сполученими одна з одною. Саме гуманізація освіти становить провідну смислоутворюючу константу будь-якого еволюційного чи реформаційного перетворення національного освітнього проєкту в новітньому тисячолітті, адже йдеться не просто про відродження принципів і традицій, органічно притаманного українцям гуманного виховання як основи освітнього процесу, а саме про актуалізацію цих принципів як універсальний та дієвий спосіб подолання багатьох небезпечних соціальних хвороб, про спосіб порятунку особистості як ключової одиниці суспільства та й суспільства як такого від нищення і руйнування. А власне, за великим і головним рахунком, - про відповідь на основне питання: бути українському суспільству в XXI й інших століттях чи не бути в новій історичній епосі?

Складники гуманного виховання у світі, де часто констатується обман і, як наслідок, девальвація духовних та соціальних цінностей, є не порожнім звуком, а способом побудови гідних умов соціального життя особистості, адже відомо, щонайбільш розвинені в економічному відношенні країни світу будували свій добробут саме на таких цінностях.

Необхідною константою формування української особистості XXI ст. є виховання гуманності та толерантності, адже в сучасному соціальному середовищі, де часто панує насильство або принаймні де частою є інформація про нього, формування особистості на гуманних цінностях є потужним чинником зменшення соціального зла, звуження його сфер впливу й форм побутування.

Саме з метою зменшення сфери соціального зла, злочинності як його основної форми, осмислюючи освітню проблематику щодо формування гуманістичної особистості, відомий український учений Степан Ярмусь вимагає від українця-християнина: «...він має виховувати у себе і своїх дітей і сприяти вихованню у своїх ближніх рис або добродійностей, потрібних для реалізації Царства Божого» [4, с. 351].

Така освітньо-виховна мета є, а якщо бути точним - її досягнення, способом зміни та форм соціальних пріоритетів в суспільстві, способом, за допомогою виховання, коригувати вектори соціального розвитку. Цілком зрозуміло, що саме таке смислове наповнення освітнього проєкту України майбутнього суттєво змінюватиме концепт освітньої діяльності, робитиме більш чітко визначеними її гуманістичні цілі та методи їхнього досягнення.

Важливим чинником у сфері гуманізації освіти видається й принцип свободи навчання. У XXI ст., яке позначене розвитком інформатизованості, розвитком і забезпеченням прав і свобод громадянина неможливо й непотрібно обмежувати свободу особистості в освітньому процесі, але при цьому завжди необхідно пам'ятати про необхідність захисту особистості від дезорієнтації. Іншими словами, одним із базисних принципів освіти у цьому сенсі виступатиме принцип «не диктувати, а скеровувати». Цей принцип прямо узгоджується з гуманізацією вітчизняної освіти, виступає основою в усіх сферах гуманітарно-освітньої діяльності.

Так, Степан Ярмусь скерує, пояснює цей принцип: «...у гуманістичний ідеал виховання людини жодна індоктринація, муштрування людини не входить... Завданням і метою гуманістичного виховання є подати предмет навчання так, щоб він став рухом і силою душі молодій людини» [4, с. 352].

Ця вимога не лише є суголосною європейським віянням, а й чи не більшою мірою відповідає потребам саме українського освітнього сьогодення, адже нині у вітчизняній освіті зовсім недостатньо приділяється уваги не тому, що вчать, а тому, як вчать. Не механічне відтворення набутих знань, а органічне їх засвоєння, перейняття ними - ось ще одна із цілей навчально-виховного процесу. Така настанова, якщо вона втілюватиметься у різних формах національних освітніх проєктів, здатна якісно змінити саме їх наповнення, змінити сутність засвоєння знання від механічного вивчення в бік свідомого

засвоєння та дотворення певних ціннісно-смилових парадигм.

Важливим у перспективності українського освітнього проекту майбутнього є й таке положення, що його подає Степан Ярмусь, міркуючи про домінування певних сутнісних категорій в українській освіті та навчанні: «...тут домінує ... концепт інтроцепції, який зорієнтований на вироблення в людини здібностей сприймати пропонувану їй правду і активно володіти нею» [4, с. 352].

Для розвитку освіти новітньої епохи сформульоване вченим положення має важливий характер і з огляду на те, що важливою метою освітнього процесу є формування такої особистості, яка б була здатною захистити себе від інформаційної дезорієнтації, від інформаційної руйнації та нівелювання успадкованих від поколінь предків морально-етичних принципів. Освітні проекти в Україні мають виконувати й цю важливу місію, місію, яка знаходиться на межі між освітою й правом, між освітою й захистом людських свобод. Лише сформована в освітньому процесі на засадах свободи й світогляду індивідуальність зможе адекватно забезпечити себе й своє соціальне коло від негативних впливів та проявів інформаційного простору.

Принцип свободи є специфічним за своїм характером й визначає передусім свободу інтелектуального пошуку. Визначає свого роду місток між гуманістичним вихованням та раціональними категоріями науково-навчальної діяльності. Свобода інтелектуального пошуку, окреслена ціннісно-смиловою парадигмою гуманітарного виховання, є універсальною з погляду категорією освіти. Інтелектуальний пошук є важливою константою не лише будь-якого освітнього проекту, але він так само є смисловою одиницею, яка формує стан суспільства, адже без інтелектуального пошуку годі й сподіватися на розвиток науки, а отже, на її формуючий соціальне побутування вплив. Наука як галузь соціального життя тісно сполучається з освітою, а отже, базис інтелектуального пошуку повинен відповідати певним моральним нормам, він має містити в собі певні застереження. Ці застереження в інтелектуальному пошукові можна окреслити класичним афоризмом медиків «не нашкодь» людині й суспільству. Тільки цим застереженням і ніяким більше може обмежуватися свобода інтелектуального пошуку.

Освіта й навчальний процес як такі на нинішньому етапі повинні відповідати не лише традиціям та етиці й моралі суспільства, а й, що не

менш важливо, скеровувати інтелектуальний пошук до якісного перетворення життя через науковий розвиток. Але для того щоб виховати саме таку особистість в навчальному процесі та у всій освітній галузі, слід використовувати інновації та технології освітнього процесу не сьогоденного, а завтрашнього дня, способи навчання, які проходять перспективну апробацію в перспективних науково-дослідних лабораторіях, лекційних аудиторіях, де працюють провідні мислителі й вчені сучасності.

Такі вектори розвитку освітнього проекту повинні неодмінно передбачати широке й якісне залучення до дослідницьких проектів курсантів/студентів, магістрантів, ад'юнктів/аспірантів, науковий пошук яких є менш заангажованим, аніж у багатьох попередників. Освітні проекти в такому сенсі є не лише чинником виховання нових поколінь, а й чинником якісної зміни соціального стану в суспільстві, стану, який нині позначається глибокими зрушеннями в техногенній сфері.

Інноваційні підходи до освітніх проектів передбачають так само й можливість регулювання освітнього проекту відповідно до запитів не лише вітчизняної, а й світової економіки, адже під час розвитку науково-освітніх інновацій завжди потрібно пам'ятати незаперечну істину, згідно з якою найбільш коштовним скарбом XXI ст. стають підготовлені фахівці, засвоєне ними й спродуковане ними новітнє знання як головний продукт прогресу в постіндустріальному суспільстві.

Знання як інтелектуальний продукт дадуть змогу будь-якій країні з високим розвитком освітніх проектів бути не лише конкурентоспроможною, а й вести вперед у багатьох сферах всесвітнього розподілу праці, різних сферах світового економічного, соціального та культурного розвитку.

Унікальність національного освітнього проекту може полягати й у тому, що саме завдяки впровадженню потужних освітніх технологій багато новітніх лідерів світового виробництва стали такими. Як приклад можна назвати Японію, так звані країни «молоді азійські тигри», а до того провідні країни Західної Європи. Україні так само є що запропонувати у даній галузі, адже не є таємницею, що навіть у часи УРСР у нашій країні вироблялися новітні ракетно-космічні проекти, аеротехнології, були знаними досягнення української кібернетики, що було б ніяк неможливим без високого науково-технічного рівня розвитку вітчизняної освіти. Слід лише продовжувати та розвивати відповідно до викликів сьогодення та майбутнього окреслені традиції.

Висновки. Підсумовуючи сказане, дозволимо собі зосередитися на кількох ключових моментах. Грандіозні проблеми, які стоять перед освітою майбутнього, вимагають корінних перетворень у розумінні сутності освіти, у підході до визначення пріоритетів освітньої діяльності. Але корінні перетворення у цій сфері можливі лише за умови першочергового вирішення найбільш загальних освітніх проблем, що визначають роль і місце освіти у вирішенні державних завдань, його найважливіші функції, політичні та стратегічні пріоритети, ціннісно-цільові орієнтації, технологічні можливості реалізації різноманітних завдань освіти. Ці загальні проблеми мають явно виражений міждисциплінарний характер, а отже, і сама освіта, безсумнівно, є об'єктом застосування найрізноманітніших наук.

Український освітній проєкт XXI ст. за самим призначенням своїм є універсальним, багатоспектним явищем, у якому синтетично поєднуються кілька ключових смислових одиниць як гуманітарного, так і науково-технічного типу. Унікальність вітчизняного освітнього проєкту визначається кількома базисними підвалинами його становлення й розвитку, серед яких є фундування всіх сфер освітнього проєкту на принципі гуманістичного виховання особистості, яке, своєю чергою, зумовило гуманістичний характер як гуманітарної, так і негуманітарної української освіти незалежно від періоду її існування та розвитку. Так само цей чинник гуманістичного виховання особистості є визначальним для розуміння приналежності української освіти до загального дискурсу освіти інших європейських народів.

Необхідність актуалізації в новітній освіті гуманітарного знання - важливий і концептуальний пріоритет, що його слід оприятити і в наукових працях, і в буттєвій реальності нашого суспільства, яке лише рухається шляхом демократії.

Технологія здобуття освіти, синтетичний характер раціонального й гуманістичного знання

у такому освітньому проєкті, а головне - акцент на повномірному та гармонійному розвитку особистості - ось ті якості й концептуальні домінанти, які, на наше переконання, повинні й визначатимуть обличчя українського освітнього проєкту новітньої епохи, адже саме особистість молоді людини становила в усі часи найбільшу цінність та сферу застосування, сферу прикладання інтелектуальних зусиль для української освіти як питомої частини загальноєвропейського освітнього проєкту.

Література

1. Лукашевич М.П. Упровадження гуманітарної освіти в Україні: міфи та реалії. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис*. 2006. № 3. С. 16-24.
2. Надибська О.Я. Гуманістична спрямованість освітньо-виховного процесу української молоді як альтернатива впливам делінквентного середовища. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 232-234.
3. Надыбская О.Я. Проблема образования и воспитания в условиях интеграции Украины в мировое сообщество. *Культура народов Причерноморья*. 2003. № 38. С. 128-131.
4. Ярмусь С. Досвід віри українця. Київ : Світ знань, 2007. 488 с.

Дулгер В. В.,
кандидат юридичних наук,
декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Надибська О. Я.,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ